

ρενος συγγενούς τοῦ θύματος. Ἐκπληρώσας δὲ οὗτος τὸ καθήκον τοῦτο ἦτο ὑπόχρεως νὰ προσέλθῃ καὶ καταγγεῖλῃ αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' οὗ ἐξετέλεσε τὴν ἱερὰν ταύτην ὑποχρέωσιν.

Θρησκείαν οἱ Ἑσκιμῶοι πρὶν ἢ γείνωσι χριστιανοὶ ἐλάχιστην ἢ σχεδὸν οὐδεμίαν εἶχον. Ἀλλὰ τὸ ἐλάχιστον τοῦτο ἐπήκει εἰς τὸν ἀπλουστάτον αὐτῶν τρόπον τοῦ ζῆν. Ἦσαν δὲ τοσοῦτον φιλελεύθεροι, ὅσον τις τῶν φοιτητῶν τοῦ Ὄξωνείου πανεπιστημίου ὅστις ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν αὐτοῦ ἐρωτηθεὶς νὰ εἴπῃ μαρτυρίαν τινὰ περὶ τοῦ ὅτι εἰς ὁ Θεός, ἀπήγγειλε τὸ ἐκ τοῦ Κορανίου γνωστὸν ῥητὸν «Εἰς ὁ Θεός καὶ προφήτης αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ». Ἐπίστευον δὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ψυχὴν ἀθάνατον μὲν ἀλλὰ μεταβαίνουσαν εἰς τὰ ζῶα, καὶ ὅτι πᾶς ὁ ὄρατος κόσμος κυβερνᾶται ὑπὸ ὑπερφυσικῶν τινῶν ὄντων. Ἀλλ' ἡ δοξασία αὕτη ἦτο ἀπλῶς μεταβατική καὶ κατέληξεν εἰς τὴν εἰς ἕν ὑπέροχον ὄν πιστίν. Τὸ ὄν τοῦτο ὠνόμαζον οἱ Ἑσκιμῶοι *Torrasoōkon*, τουτέστι «ὑπέροχον Ἀντιλήπτορα», καὶ ἀπεκαλύπτετο εἰς μόνους τοὺς ἀγκυκόκους, τοὺς σοφοὺς, ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς. Ἡ θεὰ τῆς Ἀθονίας ἦτις ἐν τισὶ περιστάσεσι μεταβάλλεται εἰς θεὰν τῆς Πείνης, κἀθηται πρὸ τῆς οἰκίας αὐτῆς ἔχουσα ἐν χερσὶ λύχνον ἀνημμένον. Καθ' ὅσον δὲ τὸ ἔλαιον τοῦ λύχνου ἐκχειρίζον στάζει, ἐκ τῶν μικρῶν σταγόνων γεννῶνται τὰ ζῶα τὰ εἰς τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου χρήσιμα· γίνεται δὲ τοῦτο ὁσάντις ἡ θεὰ εἶνε εὐθυμος. Τοῦναντίον δὲ ὅταν ἀθυμήσῃ, ἀνατρέπει τὸν λύχνον καὶ ἀφαιρεῖ τὸ ἔλαιον καὶ τότε καταλαμβάνει τοὺς ἀνθρώπους πείνα. Ὡς φαίνεται δὲ οὐδεμίαν ἐπ' αὐτῆς ἐξουσίαν ἔχει ὁ *Torrasoōkon*. Ἀλλὰ φανερὸν εἶνε ὅτι καὶ ἐὰν ἔχη, δὲν ποιεῖται ὅμως πάντοτε χρῆσιν αὐτῆς, διότι πᾶς Ἑσκιμῶος γινώσκει ὅτι ὑπάρχουσιν ὄραι τοῦ ἔτους καθ' ἃς αἱ φῶκαι σπανίζουσι καὶ τούτου ἕνεκα ἐπέρχεται πείνα.

**

Η ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Τίς ἐν τῇ κλίνῃ, εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀνοίγων πάλιν τὰ βλέφαρα, ἢ τίς κατακείμενος πρὸς ἀνάπαυσιν ἀπλῶς ἢ ἀπόλουσιν ὕπνου· τίς, ἐνὶ λόγῳ, φεύγων ἢ ἀπεκδεχόμενος ὑπὸ στέγῃν τὴν νήδυμον ταύτην ἀνάπαυσιν, δὲν περιεργάσθη ἐπὶ τινὰς στιγμὰς καὶ τὰς ἐλάχιστας τῆς ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄροφῆς ῥωγμὰς ἢ τρύμας, τὰς κηλίδας, τὸν ἴστων ἀραχνιδίου τινός, ἢ τὰς οἰασθῆποτε κοσμηματογραφίας, ἐὰν τοιαῦται ὑπάρχουσιν; Ἐξυπνοῦμεν, καὶ πρῶτον ἀντικείμενον τῶν ὀμμάτων ἀνανηφόντων παρίσταται ἡ ὄροφή· υψαζόμεν, καὶ εἰς τὴν ὄροφὴν ἀτεινόμεν, ἕως οὗ ἐπιπροσθήσῃ ἡ πτέρυξ τοῦ ὕπνου· ἀσθενούμεν, καὶ ὅλας ὥρας μακρὰς πρὸς τὴν ὄροφὴν ἀναπέμπομεν στεναζόντες τὴν φλεγμονὴν τοῦ πυ-

ρετοῦ, τὰς ἀγωνίας τῆς στενοχωρίας, τὰς οἰμωγὰς τῶν ἀλγυθόνων, καὶ αὐτὰ τὰ τῶν ἀναστροφῶν τῆς ἀναρώσεως ἡδιστα ἐκφωνήματα· ἀποδίδομεν, τέλος, τὴν ἐσχάτην ἀναπνοήν, καὶ εἰς τὴν ὄροφὴν προσηλοῦμεν τὸ ἡμαυρωμένον ὄμμα ὡς ἂν ἀγγελοῦ τοῦ θανάτου ἐκεῖ ἤρχετο καὶ ἐνεφανίζετο, καὶ οὕτω πῶς ἀγγελολοροῦμεν, κατὰ τὸ ποιητικὸν ὄντως ῥῆμα τοῦ καθ' ἡμᾶς λαοῦ. Οἱ συγγενεῖς προσαυθῶσι τότε μετὰ φωνῆς ἔκτενοῦς. Μάταιον! ἡ ὄροφὴ προτιμᾶται καὶ τῶν παμφιλτάτων αὐτῶν ὀμμάτων, θερμότερα δακρυροούντων ὅπως ἀποσπᾶσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὄψεως τῆς ὄροφῆς.

Ἡθέλῃσα οὕτω νὰ εἴπω ὅτι, ἐν γένει, πρὸς ἡμᾶς κατακεκλιμένους ἡ ὄροφὴ λαμβάνει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν οἷον τόπον τὸ ἔδαφος πρὸς ἡμᾶς ὀρθίους· καὶ ὡς λοιπὸν τερπόμεθα περιπατοῦντες ἐπὶ καλῶς ἐστρωμένου ἔδαφους, ὁμοίως καὶ θεώμενοι ἄνωθεν ἡμῶν καλῶς διακεκοσμημένον ὄροφον. Ἐκτός ἂν τὸ κέντρον ἐπειγούσης ἐργασίας ἢ ἀνυπερέτου χρέους σὲ τινὰξῃ ἀπὸ τῆς στρωμνῆς ἅμα ἀφυπνήσαντα, ὁμολόγησον ὅτι ἀναχασμώμενος καὶ τὰ νενοθρευμένα ἔτι μέλη τανύων, καὶ νοχελῶς τοὺς βραχίονας συσπῶν, ἀγαπᾶς νὰ μείνης ὡς εὐρίσκεσαι, εἰς τὴν εὐεστῶ ἐκείνην, τῆς ὄροφῆς ἐπὶ τινὰς ἔτι στιγμὰς θεατῆς, στιγμὰς ὧν ἡ διάρκεια ἐξαρτᾶται εἴτε ἐκ τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ κοιτῶνος. Καὶ τότε δὲ πάλιν, μεταξὺ τῶν παντοίων στοχασμῶν, σχεδίων ἢ μεληθόνων, ἅτινα ἐπανερχονται καὶ σοῦ ἀπασχολοῦσιν ἀλλεπαλλήλως τὴν διάνοιαν, οἱ ὀφθαλμοί, ὅπου ἂν ἀραιωθῇ ἡ νεφέλη τῶν διαλογισμῶν, διαβλέπουσι καὶ ἀκοντες τὰ τῆς ὄροφῆς ἄτεχνα, ἔντεχνα ἢ κακότεχνα.

Ὅχι δὲ μόνον διὰ τοῦτο ἔχει λοιπὸν χρεῖαν ἐπιμελείας τινός ἢ διακόσμησις τῆς ὄροφῆς, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ συντείνῃ κατὰ τι καὶ εἰς τὴν διάπλυσιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἀπαλὴν ἡλικίαν. Τὸ βρέφος, μέχρις οὗ μάθῃ νὰ ἴσταται ἐπὶ τῶν ποδῶν, πολλὰς τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ὥρας τὴν ὄροφὴν ἔχει συνηθέστερον παντὸς ἄλλου τῶν ὀφθαλμῶν ἀντικείμενον. Μήπως τὰ πρῶτα τοῦ νηπίου γράμματα εἶναι, ὡς νομίζομεν, τὸ ἄλφα, τὸ βῆτα; Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ γάλαικος τῆς μητρὸς ἔχει ἐκμάθει ἄλλα, ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ. Τὸ βλέπετε ἐνῶ θηλάζει, ἐνῶ ῥέει ἀπὸ τῆς ἀκρας τῶν χειλέων ἢ σταγῶν τοῦ ἀφθόνου γάλαικος, πῶς περιφέρει συγχρόνως πρὸς τὴν ὄροφὴν τὸ χαρωπὸν ὄμμα; Σπουδάζει ἐν πάσῃ ἀνέσει, καὶ ἔχει ἐκμάθει τὰς εὐθείας καὶ τὰς καμπύλας· τοὺς κύκλους καὶ τὰ τόξα, τὰς γωνίας, — ὀρθὰς, ὀξείας ἢ ἀμβλείας, — τὰ τρίγωνα, τοὺς ῥόμβους, τὰ τραπέζια. Τούτων ὄλων ἀποκτᾶ ἰδεῶν σαφῆ, διότι ὁ νοῦς τοῦ νηπίου, ὡς χάρτης ἄγραφος ἔτι καὶ καθαρὸς, τηρεῖ ἀνεξαιλίπτους τὰς πρώτας

ἐντυπώσεις. Μόνα τὰ ὀνόματα τῶν σχημάτων ἐκείνων ἀγνοεῖ· ἀλλὰ τὰ ὀνόματα δὲν χρησιμεύουσιν ἢ πρὸς μετάδοσιν τῶν ἰδεῶν, εἰς δὲ τὸ βρέφος ἀρκεῖ μόνη ἡ ἀντίληψις· ἔπειτα θὰ ἔλθῃ ἡ γλῶσσα. Φυσικῶ τῷ λόγῳ, τὰ ὀρθὰ καταλείπουσιν ἐντυπώσεις ὀρθὰς καὶ τὰ σκολιὰ σκολιάς· ἐξ οὗ ἀρχεται ἐν τῇ διανοίᾳ ἡ κρίσις. Οὐδ' ἡ ἁρμονία τῶν χρωμάτων μένει ἀπαρατήρητος ἀπὸ τῆς βρεφικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡλικίας. Διδάσκει λοιπὸν καὶ αὐτὴ. Ὡστε, ἂν μὲν ὁ κοσμηματογράφος τῆς ὀροφῆς ἢ καὶ τῶν περίξ τοίχων, ἦναι ἀνεπιτήδειος, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι· ἀνεπιτήδεια ἀντιλαμβάνεται ὅ· ἔτι ἄπειρος νοῦς καὶ ἰδοῦ πρῶτῃ ἐπὴρεια εἰς τὴν ἀνατροφήν· καὶ ἰδοῦ ἀφετηρία μορφώσεως χυδαίας· ἂν δὲ τοῦναντίον, τίς οἶδε; τίς δύναται νὰ δισχυρισθῇ ὅτι καλὴ τις θεὰ, συνεχῶς μάλιστα παρισταμένη, οὐδόλως συντελεῖ πρὸς ἐξευγενισμόν τῆς ἔτι τρυφερᾶς ψυχῆς;

Πρὸ τῆς ἡμετέρας παλιγγενεσίας, τῆς θεοπνεύστου, στέγας μὲν εἶχομεν πάντες, ὀροφὰς δὲ ὀλίγιστοι. Αἱ ὀροφαὶ ἦσαν ἀγνωστοὶ σχεδὸν ἐν παντὶ τόπῳ ὅπου ἐδουλεύομεν ἢ ἐθηρεύομεν τῶν βουνῶν τὸν ἀδούλωτον βίον· διὸ καὶ Χιὸς τις, μεταβάς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς Βενετίαν, καὶ θεώμενος τὴν ἀρχιτεκτονικὴν χάριν τῶν ἐκεῖ παλατιῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν αὐτῶν, ἐπεφώνει ἐν ἐκτάσει «Σπήτια εἰν' τοῦτα!; γαρδαρόμπαις (garderobes) εἰν' τοῦτα!»· Τοὺς πολλοὺς ἡμῶν ἐστέγαζον οἱ κάλαμοι, τινὰς δὲ πέταυρα, ἢ τὸ πολὺ (τοῦτο δὲ ἐν Βυζαντίῳ, ἐν Σμύρῃ, ἐν Χίῳ καὶ τισιν ἄλλαις τῶν νήσων) σανίδες λεπταί, ὧν τὴν μεταξὺ διάστασιν ἀμφεἰλάυπτον πῆχεις μέτρίως ἐξεσμένοι, ποῦ μὲν πλατέεις, ποῦ δὲ στενότεροι καὶ ἔστιν ὅπου ἡμιστρόγγυλοι. Ἐκ παραδόσεως βυζαντινῆς ἴσως, οἱ καθ' ἡμᾶς ξυλουρροὶ μετεχειρίζοντο τοὺς πῆχεις διαθέτοντες αὐτοὺς κατὰ τετράγωνον, ἀντὶ φατνωμάτων—τοῦτο ὅμως εἰς τὰς πολυτελεστέραις τῶν ὀροφῶν, μάλιστα δὲ τὰ τῶν ἐν τέλει Ὀθωμανῶν μέλαθρα. Ἐβάφετο δὲ ἔπειτα ἡ ὀροφή καὶ οἱ πῆχεις διὰ ποικίλων χρωμάτων, πολλάκις ἀσυμβιβάστων, καὶ εἰς τὸ κέντρον καθηλοῦτο ὀμφαλὸς, ἐπὶ ξύλου τεχνουργημένος. Συνήθως παρίστα ὁ ὀμφαλὸς ὀπώρας καὶ ἀνθη ἐντὸς ταλαρίσκου· καὶ ἐθαυμάζοντο μὲν οἱ Ἕλληνας ξυλογλύφοι ὡς τεχνῖται τέλειοι, ἄπασαν αὐτῶν τὴν ἐπιτηδειότητα καταβάλλοντες εἰς τὰ τεμένη μάλιστα τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐθαυμάζοντο ὑπὸ δημοσίου παντάπασιν ἀδαοῦς περὶ τὰς καλὰς τέχνας. Ὅπως δὴ ποτε, τινὲς αὐτῶν ἦσαν ἀληθῶς ἀξιοὶ θαυμασμοῦ, ἂν ὄχι διὰ τὴν γνώσιν τοῦ καλοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν κανόνων τοῦ καλοῦ ἐξαίρετον εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἐπίδοσιν. Ἄνευ σχολῆς καὶ ἐκείνοι, ὡς μεταξὺ τῶν ἡμετέρων σκηνικῶν τῆς σήμερον οἱ δύο ἀδελφοὶ Ταβουλάραι, ἀφικνούντο εἰς

τὸ μὴ περαιτέρω τῆς τῶν ὄλων ἀδιδάκτων ἐπίδοσεως ἐκείνης, ἣτις ἀναγκάζει τὸν εἰδήμονα θεατὴν νὰ λέγῃ μετὰ λύπης, «ὅποσον θὰ ἀριστοῦργεῖ οὗτος, ὑπὸ τοιαύτης πεπρωκισμένου φύσεως, ἐὰν ἡμῶριε καὶ διδασκαλίας τῆς τέχνης;»

Ἔτις τῶν δούλων ἡμερῶν τοῦ ἔθνους σήψεως καὶ ἀποσυνθέσεως! Ἀπῆλθομεν εἰς χοῦν, εἰς ἀνήλιον καὶ ἀνάρδευτον χοῦν, καὶ ἀπὸ τοῦ χοῦς ἀνακτῆσαντες τὸ φῶς καὶ τὸ θάλαπος, ὅπερ ἔστιν ἡ ἐλευθερία εἰς τὸν ἀνθρώπον, μόλις σήμερον βλαστάνει τὰ καλλιέργητον ἔτι καὶ ἀνανθές, ἀμφίβολον ἔτι καὶ ἄοσμον. Ἀπωλέσαμεν τὴν παράδοσιν, ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας διακόψαντες πάσης τέχνης τὴν καλλιέργειαν!.. Καὶ ἵνα εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, τῆς συμφορᾶς ταύτης παραίτιοι δὲν εἶναι μόνον οἱ Τούρκοι. Ἀφότου κατισχύσας τῆς πολυθείας ὁ χριστιανισμὸς ἠκρωτηρίασεν ἐμπαθῶς καὶ κατέβαλε καὶ τὸ τελευταῖον εἶδωλον, τῆς τέχνης ἢ παράδοσις εἶχε διακοπῆ. Ἐκτοτε ἐπὶ τῆς ἀμβροσίας ἐπεστρώθη τὸ μάνα, ἐπὶ τοῦ ἀκρου ἱεροῦ τῆς Παλλάδος ἔστη ὁ Γολγοθᾶς, τῆς γλυφίδος εἶχε παύσει τὸ παράπαν ὁ ψαθυρὸς κτύπος. Ὅτε δὲ ἐπανελήφθη, ἡ γλυφίς εἶχεν ἐκπέσει εἰς σμίλην, καὶ μόνον σταυροὶ ἔχαράσσοντο ἐπὶ τῶν μαρμάρων, ἀποξομιένων τῶν ἐπ' αὐτῶν λαμπρῶν ἀναγλύφων· σταυροὶ καὶ περὶ αὐτοὺς ἀνθέμια ἢ κοσμήματα ὡς ὑπὸ παιδαρίων ἐσχεδιασμένα. Οὕτω καταρρέει ὀπότεν στερηθῇ τι τῆς συνοχῆς. Τί ἂν ἐσώζετο ἔτι εἰς τὰς ἀλοκας τῶν ἀγρῶν λέων τις κεκολωμένος, ἀγαλμά τι ἄνευ ῥινός, ῥαπιζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνέμων, προπηλακίζόμενον ὑπὸ τῶν ὀμβρῶν καὶ τῶν χρωμάτων, πνιγόμενον ὑπὸ τῶν σταχύων, οἷτινες κινούντες πρὸς αὐτὸ τὰς κεφαλὰς, ὑπὸ τὸν φλογερὸν τοῦ θέρους ἥλιον ἢ ὑπὸ τὴν δροσώδη τῆς σελήνης αἴγλην οἰονεῖ ἢ πείλουν τὸν τέλειον αὐτοῦ ἀφανισμόν; Ἡ παράδοσις τῆς τέχνης εἶχε λείψει· ἄνευ διδασκάλων δὲ ἡ τέχνη ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἄλφα, καὶ τοῦτο κακογραφημένον, προβαίνει ἐξ ἀβελτέρου ἔτι διδασκαλίας εἰς τὸ βῆτα, καὶ αἰῶνων πάλιν ἔχει χρεῖαν ὅπως μόλις εἰς τὸ τοῦ Πανσελήνου ἀφιχθῇ ὀμέγα,—τοῦ βυζαντινοῦ Πανσελήνου, ὅστις, καθ' ἃ δίδεται νὰ εἰκάσωμεν ἕκ τε τῶν συγγραφέων καὶ ἕκ τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Νεαπόλεως περισωθέντων ἕκ τῆς Πουμπτίας ἑλληνικῶν ζωγραφημάτων, πόρρω ἀπέειχεν ἀπὸ τῆς θαυμασίας ἐκείνης τέχνης τοῦ Ζευξίδου καὶ Ἀπελλοῦ.

Ὅμοιως καὶ ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν· οἱ τρόποι εἶχον ἐκπέσει εἰς τροπάρια, οἱ παιᾶνες εἰς μεγαλυνάρια, οἱ θούριοι εἰς ἀπολυτικά, τοσοῦτον ξένα πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα, ὅσον καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ· διότι πλέον δὲν ἦδεν, ἀλλ' ἔψαλλε μόνον ὁ ἑλληνικὸς κόσμος. Ἐψαλλε δαδτικῶς, οὐκέτι ἔμελεν ὀρφικῶς. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ποιήσιν, βλέπομεν μέχρι σήμερον ὁποῖα διεδέχθη

τὴν ἀρχαίαν μετρικὴ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὕμνοις.

Ἔτι δ' ἐπανεῖλθωμεν εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας, ὁ χριστιανισμὸς καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἑλληνικῶν ναῶν, ὡς εἶναι φανερόν, κατέλιπε πᾶσαν ἄλλην, ῥωμαϊκὴν ἢ ἑβραϊκὴν ἀσπασάμενος ὡς πρόσφορον εἰς τὴν αὐτοῦ λατρείαν, καὶ τῆς ζωγραφικῆς, βραδύτερον ἐποίησατο χρῆσιν, παραδεχθεὶς μὲν τὰ διὰ βαφῶν ἐπὶ πίνακος ἱερὰ ὁμοιώματα, ἀποδιοπομπούμενος δὲ πάντοτε τὰ γλυπτὰ ὡς εἰδωλικώτερα.

Ἐσαύτως παρημελήθη καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοσμηματογραφία, διότι κατὰ μὲν τοὺς πρώτους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας, ἡ ἐκκλησία νηφάλιον εἶχε τὴν περιβολήν· ὅτε δὲ κραταιωθείσα ἠβουλήθη καὶ νὰ λαμπρυνθῆ, ἀπέφυγε τὴν τῶν κοσμημάτων τῶν εἰδωλικῶν ναῶν ἀπομίμησιν, ὡς ὑπομιμνήσκουσιν τὰ τῆς πολυθείας, οἱ δὲ τεχνίται τῶν χριστιανισάντων Ἑλλήνων ἐνησχολήθησαν εἰς ἴδια σχεδιάσματα, εἰς ἀνθέμια ἀπειρόκαλα μὲν καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ἀτεχνῶς δὲ καὶ ἐξεσμένα. Αἱ γραμμαὶ δὲν εἶχον πλέον νοῦν, οὐδὲ ἐκείνην τὴν τῶν ἀρχαίων γλυκύτητα, ἥτις σοῦ προκαλεῖ πόθον καὶ φίλημα. Ἡ σμίλη ἐστραγγάλιζεν ὡς τυφλὴ ὑπὸ τὸν κτύπον τοῦ σφυρίου, καταφερομένου ὡς ὑπὸ παραπαιούσης χειρὸς ἀνθρώπου μεθύσου· ἡ εὐθεῖα ἀνεύθυνος, ἡ καμπύλη ἀγκύλη, τὸ ὅλον προπόπειρον καὶ σκαιόν. Ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν σώζεται ἀκέραιον ἐκκλησιδίων, οὐτινος οἱ τοῖχον ἐκτίσθησαν ἐκ τεμαχίων τοιούτων ἔργων ἀνέργων, μουσεῖον τοῦτο πολῦτιμον καθότι ἐπ' αὐτοῦ δυνάμεθα ἐν συνόψει νὰ μελετῶμεν τὴν παραφθορὰν καὶ πτώσιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ἐκεῖ βλέπει τις ἀληθῶς ὅποια ἀτεχνία, τερατώδης μὲν εἰς τέρατα, τερατώδης δὲ καὶ εἰς ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ εἶχε διαδεχθῆ τὴν καλλιτεχνίαν, ἀφότου ὁ χριστιανισμὸς ἐκήρυξεν ὅτι ματαιότης ματαιοτήτων, πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τέφρα, καὶ κόνις καὶ σκιά, — ὡσανεὶ, παρερχομένων ἑμοῦ καὶ σοῦ, παρήρχετο ὁ ἄνθρωπος, ἢ ὡσανεὶ ἐξανθησάντων, ξηρανθέντων καὶ καταπατηθέντων τῶν ῥόδων ἅτινα εἶδομεν καὶ ὡσφράνθημεν ἐν ἔτει 1879, τὰ ῥόδα ἀπέθανον διὰ παντός!

Ὅντως γελοῖος εἶναι ἐν τῷ ἐγῶ αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος.

Ἀγαθὴ τύχη αἱ ἑλληνικαὶ παραδόσεις μετηνάστευον ἐν παντὶ καιρῷ πρὸς δυσμὰς, πρὸς τὴν Ἑσπερίαν, ὅπου παρήκμασαν μὲν ὡσαύτως αἱ καλὰ τέχνη, ἄλλ' ὡς οὐδέποτε ὑποστάσαι δουλείαν τουρκικὴν, ὡς ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἐξέλιπον τέλειον. Ἄλλως τε, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἤνοιξε τὰς πύλας αὐτῆς οὐ μόνον πρὸς τὰς εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἀγάλματα τῶν ἁγίων, ἐνῶ πρὸς ταῦτα διετήρησεν αὐτὰς κεκλεισμένας ἢ ἀνατολικῆ· τὸ δὲ περιεργότατον, ἡ φραγκικὴ

δύσις δὲν ὠνείδιζε τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ὅσον ἡ ἑλληνικὴ ἀνατολή. Καὶ ἐκείνη μὲν ἑθνικῶς γενικῶς (gentili) ὠνόμαζε τοὺς εἰδωλολάτραις, αὕτη δὲ ἰδίως Ἑλληνας ἤθελε νὰ τοὺς λέγῃ. Ἰφῶντι, ἐνῶ οἱ Φράγκοι Ἑλληνας ἀπεκάλου ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἡμεῖς, ἀφότου ἐχριστιανίσασμεν καὶ ἕως χθὲς, Ῥωμαῖους ἠθέλομεν ν' ἀποκαλῶμεν ἑαυτοὺς οὕτως ἢ ἄλλως. Περιέθαλλον λοιπὸν ἐκεῖνοι καὶ ἐξετίμων σπουδαίως καὶ ἐκαλλιέργουν τὰς ἑλληνικὰς τέχνας, ὅτε ἡμεῖς οὔτε τὰς ἡγαπᾶμεν πλέον, οὔτε ἠθέλομεν νὰ τὰς ἐξεύρωμεν. Ἐξ οὗ ἡ Ἑσπερία ἀφῆκε τοσοῦτον ὀπίσω τὴν Ἑῶ.

Ἄμα νοήσαντες ὅτι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ἡμεῖς, οἱ τὴν γλῶσσαν ἐκείνων λαλοῦντες καὶ τὰς χώρας ἐκείνων οἰκοῦντες, τὰ νέφη τῆς ἀνατολῆς ἠραιώθησαν· ἤλλαξεν ὄψιν ἡ Ἑῶς. Διότι ἀληθῶς ἀνεπήψαμεν ἕκτοτε, καὶ ἀληθῆς νεκρανάστασις ἐγένετο ἐν ἡμῖν· ὡς δὲ ὑπὸ τὴν αἰώνιον λάβαν τοῦ Βεσουβίου θεθαμμένη ἐπανῆλθεν εἰς τὸ φῶς ἡ Πομπηία καὶ τὸ Ἡράκλειον, οὕτως ὑπὸ τὴν τέφραν ἥτις εἶχεν ἐπικαθῆσαι εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν ὅλους αἰῶνας ἀνεκαλύφθη ὡς σπινθὴρ ἢ προγονικὴ ἐκείνη πρὸς πᾶν ὅ, τι καλὸν εὐγενῆς ῥοπὴ καὶ ἔφρασις. Τόσον, ὥστε ἐνομίσαμεν ὅτι καὶ ἀδίδακτοι ἔτι καὶ ἀμέθοδοι ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιχειρῶμεν τὰ σοφὰ καὶ ὠραῖα ἐκ μόνης ὀφείας καὶ ἀντιλήψεως. Ἐκ τούτου πολλάκις ἀπεδείχθησαν αἱ ἐπιχειρήσεις ἡμῶν μωραὶ, καὶ πολλάκις κατεγελάσθησαν τὰ ἔργα ἡμῶν ὡς τολμητιῶν ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμασι. Βεβαίως, ἐὰν ἐν αὐταῖς ὑπάρχῃ ἐμπνευσις Μουσῶν, τὴν ἔχει ὁ Ἕλλην ἐκ φύσεως· ἀλλὰ τί νὰ σὲ κάμη, ἀφοῦ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐμπνευσις, εἶναι δὲ χρεῖα καὶ διδασκαλίας, καιρὸν δὲ πρὸς διδασκαλίαν εἰσέτι δὲν ἔλαβεν ἐπαρκῆ;

Ὅπως δὴποτε, τοῦτο ζημιοὶ τὰ μέγιστα τὴν πολιτείαν. Ἐμπηδῶμεν εἰς τὰ πολιτικὰ οἰόμενοι ἑαυτοὺς πολιτικούς ἀνδρας ἐντελῶς κατηρτισμένους, ἐνῶ οὔτε τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ ὑπομονὴν κατεβάλομεν ἐν τοῖς σχολείοις πρὸς τοιαύτην ὠριμότητα, οὔτε εἶχομεν πρὸ ἡμῶν ἐν ταῖς πολιτικαῖς θέσεσι διδασκάλους ἀξίους τοῦ ὀνόματος. Καὶ ἰδοὺ, ἀντὶ Ἑλλήνων, φωρῶμεθα Ῥωμοὶ εἰσέτι (καθὼς καὶ τὸ λέγομεν). Τὸν ἴδιον οἶκον εἰσέτι δὲν ἐμάθομεν νὰ κυβερνῶμεν καλῶς, καὶ ἀξιοῦμεν ὄχι μόνον ὅτι τὸ παρὸν πολίτευμα, τὸ ὑπερπερισσὸν ἐν ἐλευθερίαις, εἶναι ἀνεπαρκές, καίτοι δημοκρατικὸν φύσει, ἀλλὰ ζητοῦμεν ἰταμῶς καὶ τὸ θέσει τοιοῦτο. Μόλις πορισθέντες δλίγας βαφὰς καὶ μίαν γραφίδα, ἐπαγγελλόμεθα τὸν ποιχογράφον, τρυλάχιστον, ἢ τὸν ἁγιογράφον· μάρτυρες δὲ τούτου αἱ ἱερὰ εἰκόνας, ἃς βλέπομεν ἐκτεθειμένας ἐν ταῖς ἀγυαῖς πρὸς πώλησιν. Ἐτι στουμπέτσι ὀνομάζομεν τὸ ψιμύθιον καὶ σουλιγέτι τὸ κιννάβαρι ἐξ οὗ δηλαδὴ ἀποδεικνύμεθα διακείμενοι ἔτι ὑπὸ τὴν ἀχλὺν

τῶν καιρῶν τῆς τουρκικῆς δουλείας, ἀτεχνίας τε καὶ ἀμαθείας, καὶ ἄνευ τύψεως συνειδότης παρυσιαζόμεθα ὡς ἐγκρατεῖς τῆς τέχνης.

Ἐκ τῶν ἀδιδάκτων καὶ ἀμεθόδων ἐν ταῖς εἰκαστικαῖς τέχναις μόνοι οἱ κοσμηματογράφοι φαίνονται ἐπιδιδόντες ἀξιολόγως ἐν τῇ ἀκριβείᾳ, τῶν γραμμῶν καὶ ἁρμονία τῶν χρωμάτων· ἀλλὰ καὶ οὗτοι μόνον ὁσάκις, γραμμικὰ ἀντιγράφοντες κοσμήματα, ἀνθέμια καὶ μαιάνδρους καὶ ἀστραγάλους, ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν πρότυπα τέλεια. Ἐργάζονται οὕτω καθὼς αἱ κόραι εἰς τὰ λεγόμενα κεντήματα ἐπὶ κανναβά· ἐξ οἰκείας ὄμως αὐτῶν ἐπινοίας καὶ πείρας, ὄχι ζῶον, ὄχι πτηνόν, ὄχι ἄνθος, ἀλλ' οὐδὲ πράσινον φύλλον θὰ ἄφρινα νὰ σχεδιασθῇ ἢ ζωγραφηθῇ ἐπὶ τῆς ὀροφῆς μου. Οὐχ ἤττον, ἢ πρόδος ἐν τῇ κοσμηματογραφίᾳ παρίσταται προφανῆς καὶ ἀναντίρρητος εἰς τὸν βουλόμενον νὰ συγκρίνῃ τὰς πρὸ εἰκοσιν ἑτῶν δυνάμεις τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν τέχνην ταύτην πρὸς τὰς νῦν· τοῦτο δὲ χάρις εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖον. Ὁ κτίτωρ τῆς λεγομένης οἰκίας Σίνα (τῆς νῦν ἐπισκευαζομένης ὑπ' ἄλλον ἰδιοκτήτην) εἶχε βεβαίως καὶ τὸν πόθον καὶ τὰ μέσα ὅπως διακοσμήσῃ τὰς ὀροφὰς αὐτῆς διὰ τῶν ἀρίστων κοσμηματογράφων τοῦ τότε καιροῦ· αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ κτίτωρ τῆς οἰκίας ὅπου τανῦν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Περιεργάσθητε ὅλην ἐκείνην τὴν ἀπειροκαλίαν καὶ ἀνεπιτηδεϊότητα, ἔπειτα δὲ μεταβήτε εἰς τὴν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος νεόδμητον οἰκίαν Β. Μελά, καὶ τὴν νεωτάτην τῶν ἐν τῇ λεωφόρῳ Πατησίων, καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι μέγα ἄλμα ἔγινεν εἰς τὴν τέχνην. Οἱ σχετικῶς ἀριστοὶ τῶν κοσμηματογράφων ὅσων τὰ ἔργα ἔτυχε νὰ ἴδω εἶναι σήμερον ὁ Γρ. Οἰκονόμου, ὁ Χρ. Μόσχος, ὁ Πρινόπουλος, ὁ Βασίλ. Γεωργίου, ὁ Ι. Σπανόπουλος, ὁ Π. Φαρμακίδης (ἐπιτήθειος οὗτος καὶ ἐν ἑλαιοθαλαῖς, καθὸ ζωγράφος). Οὗτοι πάντες, καλῶς ποιῶντες, ἐργάζονται κατὰ πρότυπα καὶ ὑποδείγματα, ἀλλὰ καὶ τῶν προτύπων καὶ ὑποδειγμάτων ἢ ἐκλογῇ, ἢ συναρμογῇ καὶ ὁ χρωματισμὸς ἀπαιτοῦσιν οὐ τὴν κοινὴν φιλοκαλίαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ διὰ τὴν δεξιὰν φύσιν ἢς εὐμοιροῦσιν, ὡς φαίνεται, οὗτοι εἶναι ἀξιοὶ μνείας. Εἶναι δὲ καὶ τὶς νέος, Νικόλαος Χριστόπουλος Ναυπλιεὺς, ἰδίως ἐπιδιδὼν εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῶν φλεβῶν τοῦ μαρμάρου καὶ ξύλου, εἰς ἃ καὶ μόνον περιορίζεται. Ὁμολογεῖ ὅτι εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἔγκειται ἡ δύναμις του, καὶ ἐπαινετὴ εἶναι ἡ μετριοφροσύνη αὐτῆ ἀπέναντι τῶν ἐπιχειρούντων ἀνεπιτηδεῖως πᾶν εἶδος κοσμηματογραφίας. Τίς τῶν περιεργαζομένων τὰ ἔργα ταῦτα δὲν ᾤκτερε τὴν σκαιότητα τῶν ὅσοι ἀπομιμοῦνται τὰς τῶν μαρμάρων φλεβὰς ἐπὶ τῶν τοίχων πάσης νεοδμήτου οἰκίας! Νομίζουσιν ὅτι, ἐπειδὴ ἢ φύσις εἶναι πάντῃ ἐλευθέρᾳ εἰς ταῦτα, πάντῃ

ἐλευθέρῳ εἶναι καὶ αὐτοὶ νὰ καταφέρωσι τὸν χρωστῆρα ὅπως τύχη. Ἄλλ' οὕτως, οὐδὲν ἄλλο ἢ ρυπαίνουσι τὴν καθαριότητα τῶν τοίχων. Ἡ φύσις εἶναι ἐλευθέρᾳ ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν σχημάτων καὶ τῶν χρωμάτων, ἀλλ' ἡ τέχνη, ἂν θέλῃ νὰ ἐκτιμηθῇ, πρέπει ν' ἀπομιμηθῇ ὄχι τὰ τερατώδη, ἀλλὰ τὰ ἀληθοφανέστερα τῆς φύσεως. Ἡ οἰκία τοῦ Ἀημίου (τανῦν Ἐσνοδοχεῖον τῆς Μ. Βρετανίας), ἐπιχρωσθεῖσα κατ' αὐτὰς, ἤλλαξεν ὄψιν ἐπὶ τὸ σκαιότερον· εἶχεν ἀπλῆν ἐπιχρῶσιν πυρρὰν, ἀρμύζουσαν πρὸς τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀρχαῖκὰ σχεδιογραφήματα, καὶ τρηθέντων εὐλαβῶς τῶν σχεδιογραφημάτων, κατὰ τὰ λοιπὰ ἀπέκτευσεν ὄψιν φαιῶν μαρμάρου, τὸ δὲ χεῖριστον, μαρμάρου μετὰ φλεβῶν, δῆθεν, ἄς ἀδαεστάτῃ ἀπεμιμήθῃ χεῖρ, ὅ, τι προχειρότατα. Εὐτυχῶς, τὴν σώζει ὁ ἀρχαῖκός αὐτῆς ῥυθμὸς καὶ ἡ ἐνιαχοῦ ἐπιχρῶσις τῶν σιδηρῶν δρυφακτώματων. Ἡ μᾶλλον ἀξιοθέατος τῶν ἀθηναϊκῶν οἰκοδομῶν, διὰ τε τὴν ἀρχιτεκτονικὴν εὐπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν μαρμάρων, εἶναι βεβαίως ἡ ἀδροτάταις δαπάναις τοῦ Σίμωνος Σίνα κτισθεῖσα εἰς Ἀκαδημίαν. Ὑπέρογκος κοσμηματογραφία καὶ ταύτης τὸ εὐγενὲς κάλλος ἡμαύρωσεν, ἀντι ν' ἀναδείξῃ αὐτό. Διὰ ποίαν μανίαν παρενετέθησαν μετὰ τῶν ἐπιχρῶσιν κιονοκράνων ὑφ' ἅπασαν τὴν ζωοφόρον αἰ διὰ βαφῶν γλαυκῆς ἐκείναι καὶ ἔστιν ὅπου οἱ γρύπες; Ἀπεσβέσθη οὕτως ἡ εὐγένεια ἢν παρείχεν ἡ ἐπιχρῶσις εἰς τὰ κιονόκρανα ταῦτα, διότι ἐνῶ πρὶν ἀνεδίδοντο ἐπὶ τῆς λευκῆς ταινίας ὡς προεξέχοντα, συνεχύθησαν μετὰ τῆς νῦν διαποικίλεισης ταινίας ταύτης καὶ ἀπεπνίγησαν. Πολὺ δὲ φοβοῦμαι μήποτε, ἂν εὐρωπαϊκὸς τις καλλιτέχνης ὑπηγόρευσε τὴν τοιαύτην βαρείαν διακόσμησιν, ἢ βουλήθῃ νὰ μᾶς ἐμπαίξῃ ὡς ἀρεσκομένους εἰς τοιοῦτους φόρτους ἀσιατικούς. Διότι ὁμολογουμένως ἐπικρατεῖ ἐν Ἀθήναις μανία ὑπερόγκου διακοσμήσεως τῶν νέων οἰκοδομῶν. Τὴν οἰκίαν Κούπα ὑπερεφόρτωσεν ἡ περὶ τὴν στέγην αὐτῆς ἀτελεύτητος σειρὰ Ἐρώτων, φερόντων ἐν ταῖς χερσὶν ἔγκαρπα (feston), δι' ὧν καὶ συνδέονται. Καὶ ἡ ἐν τῷ τελειοῦσθαι οἰκία Σχλιεμάννου μέλλει ἴσως τ' αὐτὰ νὰ πάθῃ ἐκ τοῦ φόρτου τῶν κοσμημάτων. Ἦδη οἱ ἰωνικοὶ στήλικοι ἐκείνοι τῆς προσόψεως, σπιθαμῆς χρεῖαν ἔχοντες κατὰ τὸ ὕψος, ἀσχρῶνοῦσι πρὸς τὰς ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενας ὑπερτελείους βωμαϊκὰς ἀψίδας.

Καὶ διὰ ταῦτα μὲν δύναται ἡ νεωτέρα τῆς Παλλάδος πόλις νὰ δικαιολογηθῇ ἀποκρινομένη, ὅτι ξένοι ἠρχιτεκτόνησαν, ξένοι διεκόσμησαν· ἀλλὰ ποῖος θὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τοῦ γέλωτος τῶν ξένων αὐτῶν, ὅσοι ἔρχονται εἰς τὸ θέατρον τοῦ Φαλήρου, καὶ ὄραν ὅλην ἐκεῖ καθήμενοι, ἐκόντες ἀκόντες καθίστανται θεαταὶ τοῦ καταπετάσματος τῆς σκηνῆς, τῶν κριῶν δηλαδὴ κυπαρίσσω, τῶν ἐπ' αὐτῆς ζωγραφημένων καὶ τῆς

ἀπωτέρω θαλάσσης, δῆθεν, καὶ τῶν πέραν ὁρέων ἢ νήσων ; Δι' ἀγάπην τοῦ θεάτρου τοῦ Φαλήρου, μετὰ τεσσάρων ἢ πέντε ἐτῶν εὐσεβῆ διατήρησιν, δὲν εἶναι τρόπος νὰ μεταποιηθῶσι τὰ φαῦλα ἐκεῖνα ζωγραφήματα εἰς κενὴν ἐπιφάνειαν μετὰ περιθωρίου ἐξ ἀπλῶν, ἔστω, γραμμῶν ; Δὲν προκαλεῖται ὁ ἔσχατος τῶν παρ' ἡμῖν κοσμηματογράφων νὰ ἀξῆ τοιαύτας ; Θὰ ἦσαν εὐπρόσωποι παραβαλλόμεναι πρὸς τὰ νῦν χειρὸν ἢ παιδαριώδη.

Τῶν τεχνιτῶν ὅσοι εὐδοκίμοις δὲν ἀποκάμνουσιν ἐπιζητοῦντες τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, θηρεύοντες νέα μαθήματα, περιεργαζόμενοι ὅ, τι ἂν πίπτῃ ὑπὸ τοὺς αὐτῶν ὀφθαλμοὺς προσοχῆς ἄξιον. Ἄν οἱ μυκηναῖοι ἡμῶν θησαυροὶ εὕρισκοντο ἐκτεθειμένοι εἰς αἴθουσάν τινα τῶν Μουσείων τῆς Ἑσπερίας, καθ' ἐκάστην θὰ ἐπεσκέπτοντο αὐτοὺς οὐ μόνον ἀρχαιολόγοι καὶ ὀστεολόγοι καὶ χρυσοχόοι καὶ ὄπλοποιοί, ἀλλὰ καὶ κοσμηματογράφοι, φέροντες ἀνὰ χεῖρας τὴν μολυβδίδα καὶ ἀντιγράφοντες τὰ παντοῖα ἐκεῖνα ποικίλματα. Παρ' ἡμῖν κείνται ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Πολυτεχνεῖω, καὶ δι' ὅλης ἡμέρας μένουσιν ἔρημα· τοῦλάχιστον οὐδεὶς ἐκεῖ ὁ μελετῶν χάριν τῆς τέχνης. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν αὐτόθι κύπελλα καὶ πόρπαι καὶ ψέλλια καὶ ἐνώτια καὶ περιδεραίων κόκκοι, κομβία δὲ μάλιστα ὑποτυποῦντα ἀξιομίμητα εἶδη, ἅτινα ἀντιγράφοντες σήμερον οἱ καθ' ἡμᾶς τοιχογράφοι θὰ διακρίνοντο ὡς παρενείραντες νέον τι ἐν τῇ διακοσμῆσει τῶν ὀροφῶν, καὶ τὸ νέον τοῦτο θὰ καθίστατο ἴσως τὸ δὴ λεγόμενον συρμός ἐν Εὐρώπῃ· ἀλλὰ περιμένονεν οἱ Εὐρωπαῖοι νὰ τὰ ἀναδείξωσι, καὶ ἡμεῖς νὰ τὰ ἀντιγράψωμεν ἐξ ἐκείνων τίς οἶδε πότε. Καὶ τοῦτο διὰ τὴν ἐπάρατον μακρὰν δουλείαν τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν νῦν ὀλιγότητα αὐτοῦ καὶ σμικρότητα, ἣν θέλει καὶ ἐπιμένει θέλων ὁ Βηκονσφίλδ.

Ὅτε ἀνέγνων τὸ σατυρικὸν ἐκεῖνο τοῦ γάλλου Ἀβουτου ἔργον (Grèce contemporaine) τὸ τοσοῦτον διεγείραν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑσπερίαν πρὸς ἡμᾶς γέλωτα, τὴν πικρίαν ἣν ἠσθάνθησαν γευθεῖς μέχρι τρυγῶς τὸ δριμύ ποτήριον τοῦτο ἄλλως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μετριάσω, εἰμὴ ἐπειπὼν μετὰ τὴν μακρὰν σκέψιν ἣτις διεδέχθη τὴν ἀναγνωσίν μου.—Οἱ Ἕλληνες δὲν εἴμεθα ἐνεστώς· εὕρισκόμενοι εἰς μεταβατικὴν κατάστασιν, τὴν χειρίστην πασῶν ἐν παντί, εἴμεθα παρελθὸν καὶ μέλλον. Ἡ χιῶν ἢ τηλαυγῆς καὶ ἄσπιλος ἀναλυθεῖσα κατεπατήθη εἰς βόρβορον, ὅστις δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ κατασταλάξῃ εἰς διαυγέστατον, ὡς θέλουσιν, ὕδωρ.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ τούτου λόγου παρηγοροῦμαι δόσκις, εἴτε ἐν τῇ πολιτείᾳ, εἴτε ἐν τοῖς ἡθεσιν, εἴτε ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, εἴτε ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, εἴτε τέλος ἐν ταῖς τέχναις καθορῶ ἀδημονῶν ἀνάξιόν τι, φαῦλον ἢ ἄπειρον.

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἴμεθα ἐνεστώς· εἴμεθα παρελθὸν καὶ μέλλον.

Καὶ τοῦτο φρονῶ μετὰ πεποιθήσεως.¹

ΓΙΩΡΓΙΩΝΕ Ι. ΣΚΥΛΙΣΣΕΒΕ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΡΑΚΗΣ

Ἐν τῷ περισπουδάστῳ συγγράμματι, ἐπιγραφομένῳ «Ταξείδια εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Σιάμ, Καμπότζ, Λαὸς καὶ εἰς ἄλλας κεντρικὰς χώρας τῆς Ἰνδοκίνας», γεγραμμένῳ ὑπὸ τοῦ κλεινοῦ γάλλου φυσιοδίφου Ἑρρίκου Mouhot, ἀποσταλέντος τῷ 1858 ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίῳ Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας πρὸς περιήγησιν καὶ ἐξερεύνησιν τῶν τῶς ἀγνώστων καὶ δυσπροσίτων ἐκείνων μερῶν, ἐν οἷς εὗρε τὸν θάνατον ὡς καρτερικὸς τῆς ἐπιστήμης μάρτυς, ἀπαντᾷ ἡ ἐξῆς περιχοπὴ, εἰλημμένη ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Σιάμ, γραφείσης ὑπὸ τοῦ τότε εὐκλεῶς ἐκεῖσε ἡγεμονεύοντος πρώτου βασιλέως Φρά-Βάρδ-Σομ-δέτσκ-Φρά-Φάρα-Μένδρ-Μάχα-Μογκούτ, καὶ ἦν ἐν μεταφράσει ᾧδε παρατιθέμεν.

«Πόλεμος ἐξεργάγη τότε μετὰ τοῦ Πεγού καὶ τὸ Σιάμ ἀπεκατέστη αὐτόνομον κράτος. Ἐξ γενῆς μετὰ ταῦτα, ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Να-ράϊ, ἐνεκατέστησαν ἐνταῦθα διάφοροι Εὐρωπαῖοι ἔμποροι, ἐν οἷς καὶ ὁ Κωνστάντσος Φολκόν, ὅστις διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἃς παρέσχεν ἐγένετο κυβερνήτης πασῶν τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ Σιάμ. Συνέλαβεν οὗτος τὸ σχέδιον ν' ἀνεγείρῃ ὄχυρόν φρούριον κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πρωτευούσης, καὶ τοῦ βασιλέως εὐνοϊκῶς ἀποδεξαμένου τὴν πρότασιν, ἐξελέξατο πρὸς τοῦτο ἐπίκαιρον θέσιν τὰς ὄχθας διώρυγός τινος παρὰ τὴν πόλιν Βαγκόκ, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ πρὸς οἰκοδόμησιν καὶ συνοικισμὸν τῆς πόλεως ταύτης.

»Ὁ αὐτὸς ἐπιφανὴς Εὐρωπαῖος παρεκίνησε τὸν Ναράϊ νὰνακτίσῃ τὴν πόλιν Νοφαβούρι (Λοῦ-βο), ἐν ᾗ ᾠκοδόμησεν ἐξάισιον ἀνάκτορον εὐρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ· ᾠκοδόμησεν ἐπίσης εὐρείαν κατοικίαν δι' ἑαυτόν, εἶτα δὲ καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν ἀνήγειρεν, ἧς αἱ ἐπιγραφαὶ σώζονται ἐτι. Τῶν οἰκοδομῶν τούτων, ἀμεληθεῖσῶν καὶ καταρρευσαῶν μετὰ ταῦτα, ἀπομένουσι σήμερον τὰ καταπληκτικὰ εῤεῖπια. Ὁ Κωνστάντζος ἐπεχειρεῖ ἤδη, ἡ ἔτρεψε κατὰ νοῦν νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ ἄλλα ἔργα, οἷον ὕδραγωγεία, ἀνασκαφὰς μεταλλείων καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅποτε ἡ ζηλοτυπία τῶν μεγάλων ἔθηκε τέρμα εἰς τὸ στάδιόν του, γενομένη ἡ αἰτία τοῦ ὀλέθρου του. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς συνωμοσίαν τινά, ἐφρονεύθη τῇ διαταγῇ τοῦ βασιλέως. Οὕτω τούλαχιστον ἔχει ἡ κοινὴ παράδοσις, ἂν καὶ τὰ χρονικά τοῦ βασιλέως τοῦ Σιάμ διατείνονται ὅτι ἐφρονεύθη ὑπὸ στασιάσαντος τινος πρίγκιπος, καλῶς γινώσκοντος ὅτι τοῦ Κωνστάντζου ζῶντος,